

PROTOKÓŁ
ze spotkania roboczego Koła Młodych PKN ICOMOS
z dnia 12.01.2008 roku

12 stycznia 2008 roku, w Instytucie Architektury i Urbanistyki Politechniki Łódzkiej, odbyło się pierwsze spotkanie robocze Koła Młodych Polskiego Komitetu Narodowego Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS – zwanego dalej **Kołem Młodych PKN ICOMOS**.

Spotkanie odbyło się pod hasłem:

***Różne drogi – wspólne cele,
czyli ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego w działalności członków
Koła Młodych PKN ICOMOS***

W spotkaniu uczestniczyło 14 osób¹, w tym 11 członków² Koła Młodych oraz zaproszeni goście: prof. zw. dr hab. inż. arch. Krzysztof Pawłowski, dr hab. inż. arch. Jacek Wesołowski oraz dr inż. arch. Bartosz Walczak.

1. Cele spotkania:

- Rozstrzygnięcie kwestii organizacyjnych działalności Koła Młodych
- Prezentacja zainteresowań oraz działań podejmowanych przez członków Koła Młodych w zakresie szeroko pojętej problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego w swoich specjalnościach.
- Dyskusja nad тезami wystąpień
- Opracowanie **Regulaminu** działania Koła Młodych PKN ICOMOS
- Opracowanie programu działań Koła Młodych PKN ICOMOS na rok 2008

2. Formuła i program spotkania

Spotkanie miało charakter roboczy. Ponadto wzbogacone zostało o sesję problemową dotyczącą możliwości ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego w ramach różnych specjalności zawodowych, reprezentowanych przez członków Koła Młodych³

3. Przebieg spotkania:

3.1 Wystąpienia wprowadzające

Spotkanie rozpoczął dr inż. arch. Włodzimierz Witkowski – Opiekun Koła Młodych, który powitał wszystkich zgromadzonych oraz przedstawił zaproszonych gości. Następnie głos zabrał prof. zw. dr hab. inż. arch. Krzysztof Pawłowski – wiceprezes Polskiego Komitetu Narodowego Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS - przybliżając zgromadzonym działalność PKN ICOMOS

3.2 Wystąpienia przybliżające zakres działań i zainteresowania poszczególnych członków Koła Młodych PKN ICOMOS

• **Agnieszka Szkiładź**

„Przykłady ochrony dziedzictwa kulturowego i rewitalizacji na terenach przemysłowych”

Wystąpienie Pani Agnieszki Szkiładź było próbą prezentacji sposobów ochrony dziedzictwa kulturowego i rewitalizacji terenów przemysłowych na przykładzie

¹ Załącznik nr 1 – Lista obecności na spotkaniu roboczym Koła Młodych PKN ICOMOS w Łodzi 12 stycznia 2008r

² Załącznik nr 2 – Lista członków Koła Młodych PKN ICOMOS – stan na dzień 12.01.2008r.

³ Załącznik nr 3 – Program roboczego spotkania Koła Młodych PKN ICOMOS

Zagłębia Ruhry w Niemczech. Jeszcze całkiem niedawno teren ten był kojarzony jedynie z przemysłem ciężkim, zdegradowanymi miastami, niewielką ilością zieleni i bezrobociem. Obecnie zaczyna słynąć z atrakcyjnych turystycznie miejsc i rozległych terenów zielonych.

Nadrenia – Westfalia została objęta spójnym programem rewitalizacyjnym w zakres którego wchodziło m. in. zwiększenie obszarów zielonych i stworzenie z nich sekwencji terenów rekreacyjnych zgrupowanych w pasie nadrzecznym od Duisburgu do Dortmundu. Nowopowstałe lub też odtwarzane założenia stały się częścią międzynarodowego szlaku The European Garden Heritage Network.

Duisburg-Nord był ogromnym kompleksem (3 mln m²) przetwórstwa i obróbki żelaza, przekształconym obecnie na park krajobrazowy. Pozostawione urządzenia, stanowią scenografię dla terenów zielonych, uregulowanych cieków wodnych, kompozycji roślinnych, instalacji wodnych. Niektóre obiekty zyskały nowe funkcje (np. gazometr stał się centrum nurkowania, stacja transformatorowa to obecnie sala koncertowa i teatr, dawny budynek administracyjny to obecnie hotel a bunkry na koks przekształcono w centrum wspinaczkowe na świeżym powietrzu). Ponadto na terenie obiektu urządzono scenę i widownię. Całość ożywiona jest nocną, kolorową iluminacją świetlną autorstwa Jonathana Park'a.

Drugim sposobem na zmianę wizerunku regionu było stworzenie Szlaku Architektury Przemysłowej, którego najistotniejszym elementem jest wpisany na listę UNESCO kompleks Zollverein w Essen. Jednak żywe muzeum to nie jedyna funkcja obiektu. Poprzemysłowe przestrzenie kryją liczne ekspozycje, Muzeum Design Red Dot, obiekty sportowe, szkołę tańca, teatr i wiele innych. Autorem ogólnego planu rewitalizacji (stopniowo realizowanej) jak i nowoczesnych akcentów architektonicznych jest Rem Koolhaas. Zollverein jest także elementem ERIH – European Router of Industrial Heritage.

- **Barbara Andrzejczak**

- ***„Specyfikacja pomiarów inwentaryzacyjnych obiektu translokowanego na przykładzie kościoła św. Marcina w Wysokienicach”***

- Prelegentka nie była obecna na spotkaniu. W tematykę, którą miała prezentować zebranych wprowadził dr inż. arch. Włodzimierz Witkowski. Pokrótce omówił problematykę rozbiórki, inwentaryzacji obiektu translokowanego, oraz specyfikę jego ponownego montażu w miejscu docelowej lokacji. Zaznaczył, że w przypadku ogólnym, w konsekwencji translokacji obiektu – oryginalny materiał zachowuje się w ok. 30% - 40%. Tymczasem translokacja kościoła św. Marcina w Wysokienicach zakończyła się zachowaniem ok. 80% - 90% procent oryginalnej substancji.

- **mgr inż. arch. kraj. Łukasz Pardela**

- ***„Historyczny Park Narodowy Półwyspu Gallipoli w Turcji – miejsce pamięci”***

- Prelegent przedstawił w zarysie historię powstania Historycznego Parku Narodowego Półwyspu Gallipoli w Turcji oraz jego znaczenie dla narodu tureckiego, ze szczególnym uwzględnieniem obecnego wizerunku parku i charakterystyką jego krajobrazu, w którym na największym z cmentarzy umieszczono podlewane codziennie trawniki i rabaty różane. (Teren, na którym zlokalizowano park, jest naturalnie suchy i piaszczysty, i nigdy nie występowała tam zieleń). Ponadto pan Łukasz Pardela zwrócił uwagę, jak ważne jest zdobywanie międzynarodowych doświadczeń, a także uczestnictwo w międzynarodowych konkursach, projektach i badaniach, zwłaszcza teraz, gdy jesteśmy już członkami UE. W swojej pracy doktorskiej pan Łukasz Pardela zajmuje się twierdzą Srebrna Góra.

- **mgr inż. arch. Wojciech Pardała**

- ***„Dwa obiekty – zza deski projektanta – o wnętrzach pofabrycznych”***

Prelegent przybliżył problematykę projektowania w zabytkowej tkance architektonicznej o wysokich walorach kulturowych – na przykładzie dwóch obiektów (przy ul. Wólczańskiej oraz elektrowni EC1) W obu przypadkach, wybór koncepcji zagospodarowania obiektów nastąpił w wyniku rozstrzygnięcia konkursu architektonicznego. Pan W. Pardała zwracał uwagę na delikatność zastanej materii – ze względu na jej wartości historyczne i architektoniczne a także na problemy konstrukcyjne towarzyszące wprowadzaniu nowych funkcji.

Prelegent szczególną uwagę poświęcił kompleksowi elektrowni EC1. Koncepcja przewidywała zachowanie w 50% funkcji skansenu elektrowni, a w 50% wprowadzenie nowych funkcji wystawienniczych. Zwrócił także uwagę, że szczególne problemy rodzi zachowanie we wnętrzach urządzeń technicznych (zabytków techniki) w celu zademonstrowania jak funkcjonowała elektrownia. Niestety już w chwili obecnej duża część elementów została rozkradziona. Kontynuacją tej myśli była dygresja dotycząca „traktowania” wnętrz pofabrycznych na przykładzie budynku Trzech Wydziałów PŁ i obiektów Manufaktury.

- **mgr inż. arch. Adriana Cieślak**

- ***„Dziedzictwo kulturowe w układach urbanistycznych – studium przypadku na przykładzie Góry Kalwarii”***

Prelegentka poruszyła problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w skali urbanistycznej. Góra Kalwaria jest bowiem jedynym znanym przykładem założenia kalwaryjskiego wkomponowanego w strukturę miasta – Nowego Jeruzalem, odwołującego się do planów fantastycznych Jerozolimy opartych na układzie krzyża łacińskiego. Ponadto burzliwa historia, w tym wieloletnia obecność rodziny Alterów i związane z nią osadnictwo żydowskie, a także lokalizacja na terenie historycznego centrum jednostki wojskowej (pruskiej, rosyjskiej i ostatecznie polskiej) spowodowały, że struktura przestrzenna stała się zapisem historii miasta. Nagromadzenie symboli w postaci szczególnych powiązań architektoniczno – urbanistycznych, stanowi wartość nadrzędną i jest nośnikiem tożsamości kulturowej wynikającej z przynależności do miejsca, historii, języka i wartości kształtowanych na przestrzeni dziejów. Dziedzictwo miejsca takiego jak Góra Kalwaria nie jest definiowane przez pojedyncze obiekty i konkretne realizacje, ale jest to raczej sieć przestrzennych powiązań, relacji i układów, które za każdym razem można odczytywać na nowo.

Najbardziej czytelnym przykładem jest przestrzeń publiczna miasta składająca się z systemu sprzężonych ze sobą wnętrz, gdzie strefa sacrum przeplata się ze strefą profanum wzajemnie określając swoją wartość.

Prelegentka zwróciła także uwagę, że Góra Kalwaria stoi w chwili obecnej przed koniecznością aktywizacji i mimo niekwestionowanych walorów boryka się z wieloma problemami. Wykazuje bowiem wysoki stopień dezintegracji urbanistycznej, zwłaszcza w obszarach południowych, zajmowanych niegdyś przez jednostkę wojskową, a także wiele problemów natury ekonomicznej i społecznej. Bogata historia ginie w zrujnowanych budynkach, znikają unikatowe detale a urokliwe – symboliczne w charakterze wnętrza są oszpecane przez chaos struktury i postępującą degradację techniczną. W trakcie wystąpienia pani A. Cieślak zaprezentowała autorską wizję „planu miejscowego” dla historycznego centrum Góry Kalwarii a także projekt zagospodarowania będący indywidualną próbą odpowiedzi na ustalenia niniejszego planu. Myślą przewodnią koncepcji – jest „autentyzm” przestrzeni objętej opracowaniem. Przedstawione rozwiązania dążą do tego, by nie zakłócać pierwotnego charakteru miejsca i jednocześnie próbują być odpowiedzią na współczesne potrzeby rozwijającego się miasta. Główne cechy proponowanej koncepcji to – ochrona układu urbanistycznego, odtworzenie historycznych struktur, uwzględnienie i zachowanie nadrzędnej roli przestrzeni publicznej w kształtowaniu

odczuć emocjonalnych odbiorcy i utrzymanie całości założenia we właściwej proporcji w odniesieniu do skali człowieka.

Puentą niniejszego wystąpienia była myśl, że w miasteczkach takich jak Góra Kalwaria architektura powinna zająć stanowisko – powinna stać na straży unikatowych wartości miejsca, nawet jeśli stanowią one wartości tylko w skali regionalnej czy lokalnej. Architektura bowiem może być nośnikiem tożsamości i wartości przekazywanych następnym pokoleniom poprzez jej trwałość a jednocześnie zmienność w czasie.

- **mgr inż. arch. Katarzyna Pałubska**

- ***„Idea fortecznych parków kulturowych – forma ochrony systemu fortyfikacji Twierdzy Warszawa”***

Prelegentka przybliżyła zebranych historię twierdzy pierścieniowej a także dotychczasowe pomysły na jej zagospodarowanie (np. magazyny warsztaty pieczarkarnie itp.).

W 2000 roku podjęto uchwałę, która wprowadzała konieczność uwzględniania problemu Twierdzy Warszawa przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Traktowała ona jednak Twierdzę, jako pojedyncze punkty pomijając jej złożony – pierścieniowy charakter dostrzegalny dopiero w większej skali. Tym sposobem wiele powiązań przestrzennych pomiędzy poszczególnymi obiektami uległo zniszczeniu. W niedalekiej przeszłości pojawił się pomysł – będący wynikiem narodzenia się świadomości – że konieczna jest ochrona zespołu jako całości – pierścienia twierdz miejskich. Podjęto wówczas decyzję o rozpoczęciu działań na rzecz utworzenia parku kulturowego. Pani K. Pałubska zwróciła jednak uwagę na pojawiające się problemy, a mianowicie – problem własności i rozproszenia działek ewidencyjnych – np. niektóre forty leżą na granicy kilku dzielnic. Ponadto okazało się, że najbardziej wartościowe spośród obiektów zostały już sprzedane właścicielom prywatnym, którzy kupując działkę zobowiązywali się w prawdzie do zaadaptowania budynków pofabrycznych, ale w większości przypadków ich działalność zakończyła się realizacją nowych obiektów wokół i pozostawieniem budynków pofortecznych w stanie postępującego zniszczenia. Prelegentka zwróciła także uwagę na problem ochrony nawarstwień historycznych różnych okresów a także zaznaczyła istotną różnicę pomiędzy obiektem krajobrazowym, jak nazywane są twierdze, a ogrodem krajobrazowym – ukazując brak świadomości co do ochrony systemu Twierdzy .

- **mgr inż. arch. Łukasz Woźniak**

- ***„Lokalne aspekty ochrony dziedzictwa kulturowego”***

Prelegent poruszył problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w skali lokalnej i zwrócił uwagę na kontekstualność zabytków w małych miastach i wsiach. Wykonane przez autora liczne Gminne Ewidencje Zabytków skłoniły go do refleksji, że niewielkie i pozornie mało znaczące obiekty mogą mieć ogromną wagę dla lokalnej społeczności lub też dla zachowania tożsamości miejsca. Niewielkie, niszczące obiekty rozsiane w najodleglejszych zakątkach regionu stanowią niemy zapis nie tylko historii budownictwa, ale przede wszystkim historii ludzi i miejsca, do którego należą.

W prawdzie Gminne Ewidencje Zabytków nie dają pełnej możliwości ochrony tych obiektów, a stan techniczny wielu z nich nie pozwala już na ich zachowanie, to jednak z punktu widzenia zachowania tożsamości miejsca wydają się być szczególnie istotne – zwłaszcza, gdy wykonywane są z należytą starannością – diagnozując wszystkie cechy badanych obiektów. W dobie unifikacji form problematyka zachowania i upowszechniania wiedzy o lokalnych metodach budowania, detalowania, zdobnictwa a tym samym pogłębianie wiedzy o sposobie życia i losach lokalnych społeczności wydają się być szczególnie istotna.

Architektura stanowi bowiem narzędzie dialogu ze społecznością – co jest najbardziej widoczne w przestrzeniach publicznych miast. Na przykładzie dwóch autorskich koncepcji zagospodarowania przestrzeni publicznych – placu im. Jana Pawła w Brzezinach oraz systemu sprzężonych placów w Górze Kalwarii - zwrócił szczególną uwagę na rolę analizy przestrzennej, kulturowej i kompozycyjnej – poprzedzającej właściwe działania projektowe. Właściwa diagnoza stanu istniejącego powinna bowiem stanowić punkt wyjścia dla procesu projektowego – tak, by docelowo stał się on odpowiedzią na współczesne potrzeby miasta, ale jednocześnie zachowywał i eksponował oryginalność przestrzeni – jej lokalną tożsamość i indywidualne walory – takie np. jak skala architektoniczna i urbanistyczna, sposoby lokalizacji zabudowy, cechy charakterystyczne obiektów – jak podziały strukturalne, proporcje itp. Takie podejście do procesu projektowania daje szansę na wyższy stopień akceptacji przyjętych rozwiązań przez lokalne społeczności, a tym samym na „pełniejsze” wykorzystanie przestrzeni.

Na zakończenie prelegent zwrócił także uwagę na problematykę ochrony dziedzictwa i zabytków w dokumentach planistycznych na poziomie gminy – studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (na przykładzie Kościelnej Wsi, Gołuchowa, Przasnysza i studium Rzgowa, których jest współautorem).

- **Anna Niedźwiecka i Anna Nowicka**

- **„Inwentaryzacja wieżyczki kościoła Ojców Jezuitów w Łodzi (ul. Sienkiewicza) i inwentaryzacja posadzki w Kościele Mariackim w Krakowie”**

Prelegentki zreferowały krótko swoje wrażenia i doświadczenia wyniesione przy pracach inwentaryzacyjnych w obiektach zabytkowych.

3.3 Dyskusja nad tezami wystąpień

Zaprezentowane tematy spotkały się z zainteresowaniem zebranych i stały się bazą do ciekawej, burzliwej i merytorycznej dyskusji, dotyczącej sposobów finansowania programów rewitalizacyjnych w Niemczech, sposobów wykorzystania obiektów pofabrycznych na nowe cele i jakości kształtowania wnętrza postindustrialnych w procesach przystosowywania ich do nowych funkcji.

Dyskusja dotyczyła także problematyki rozbieżności pomiędzy uwarunkowaniami płynącymi z potrzeb ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego a oczekiwaniami inwestorów i władz lokalnych. Szczególny nacisk kładziono na konieczność budzenia świadomości na poziomie lokalnym i upowszechniania idei ochrony zabytków.

Główne wnioski z dyskusji:

1. Doświadczenia niemieckie w zakresie rewitalizacji terenów przemysłowych mogą być bardzo cenne dla przedsięwzięć podejmowanych obecnie w Polsce
2. Realizacja nowych funkcji w budynkach postindustrialnych wymaga szczególnej dbałości o jakość i formę – zarówno elementów architektonicznych jak i w kształtowaniu wnętrza
3. Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na poziomie regionalnym to złożony proces, którego głównym elementem jest budzenie świadomości lokalnych władz i prywatnych inwestorów ingerujących w zabytkową tkankę.

3.4 Rozstrzygnięcie kwestii organizacyjnych

W tej części spotkania wszyscy członkowie Koła Młodych podjęli pracę nad opracowaniem **Regulaminu Koła Młoda PKN ICOMOS⁴** określającego organizację struktury Koła oraz cele i formy działalności. Członkowie Koła podjęli także decyzję o przyjęciu statusu – Jung Professional.

⁴ Regulamin Koła Młodych PKN ICOMOS stanowi załącznik nr 4 do niniejszego PROTOKOŁU

Wszyscy członkowie Koła Młodych jednogłośnie przyjęli wypracowany w trakcie spotkania Regulamin jako podstawę funkcjonowania Koła, a następnie dokonali podziału kompetencji – zgodnie z przyjętym Regulaminem:

- **koordynatorem** Koła Młodych PKN ICOMOS wybrano panią:

mgr inż. arch. Adrianę Cieślak

- **kreatorem strony internetowej** Koła Młodych PKN ICOMOS wybrano pana:

mgr. inż. arch. Łukasza Pardełę

3.5 Opracowanie i przyjęcie programu działania Koła Młodych PKN ICOMOS na rok 2008.

Na rok 2008 przyjęto następujący program działania:

- Spotkanie szkoleniowe – autoprezentacyjne – 12.01.2008 r.:
- Spotkania tematyczne:
 - spotkanie problemowe – problematyka planistyczna – *„Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego a planowanie przestrzenne na poziomie gminy”* – czerwiec 2008
- Podjęcie przygotowań do organizacji ogólnopolskiej konferencji poruszającej szeroko rozumianą problematykę **ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego na tle przemian politycznych w Polsce na przełomie ostatnich 50 lat.**
- Utworzenie witryny internetowej – realizowanej jako „podstrona” witryny PKN ICOMOS w celu publikacji dokumentów własnych oraz innych dotyczących problematyki ochrony dziedzictwa, informacji bieżących, tekstów o charakterze naukowym, popularnonaukowym i polemicznym
- Indywidualne udziały członków Koła w konferencjach i sympozjach
- Udział w czerwcowym spotkaniu PKN ICOMOS w Warszawie – relacja z działalności.

Załącznik nr 1 - Lista obecności na spotkaniu roboczym Koła Młodych PKN ICOMOS w Łodzi 12 stycznia 2008 r.

Załącznik nr 2 - Lista członków Koła Młodych PKN ICOMOS – stan na dzień 12.01.2008 r.

Załącznik nr 3 - Program roboczego spotkania Koła Młodych PKN ICOMOS

Załącznik nr 4 – Regulamin Koła Młodych PKN ICOMOS